

УДК 342.951:336.025:351.863

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.2.63>

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Мірошніченко М.В.,
кандидат юридичних наук,
докторант Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету,
ORCID: 0009-0001-3571-1684

Мірошніченко М.В. Методологічний інструментарій дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Стаття присвячена систематизації та теоретичному обґрунтуванню методологічних засад дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування цілісного методологічного підходу для аналізу складних правових явищ в умовах трансформації української правової системи та євроінтеграційних процесів.

Метою статті є розробка багаторівневої методологічної концепції, що інтегрує філософські, загальнонаукові та конкретно-наукові методи для отримання об'єктивних і практично значущих результатів. Особлива увага приділяється принципу толерантності та плюралізму як фундаментальній основі міждисциплінарного дослідження.

У статті обґрунтовано ієрархічну структуру методологічного інструментарію, що включає три рівні: філософський (діалектичний, феноменологічний, герменевтичний методи), загальнонауковий (системний підхід, структурно-функціональний аналіз, методи індукції та дедукції, правове моделювання) та конкретно-науковий (формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, соціологічний методи). Додатково розглянуто технічний рівень методології, представлений інструментами аналізу документів, контент-аналізу, статистичного аналізу та методу кейс-стаді.

Наукова новизна полягає в розробці комплексної методологічної концепції, адаптованої до специфіки дослідження публічної адміністрації в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. Практична значущість визначається можливістю застосування запропонованого методологічного інструментарію для формування науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання.

Зроблено висновок, що багаторівневий методологічний підхід забезпечує глибинне теоретичне осмислення правових явищ та створює надійний фундамент для розробки ефективних механізмів забезпечення фінансово-економічної безпеки України в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: методологія правових досліджень, публічна адміністрація, фінансово-економічна безпека, адміністративно-правовий статус, міждисциплінарне дослідження.

Miroshnichenko M.V. Methodological toolkit for researching the administrative and legal status of entities ensuring the state's financial and economic security.

The article is devoted to the systematization and theoretical substantiation of the methodological foundations for studying the administrative and legal status of public administration entities in the field of financial and economic security of Ukraine. The relevance of the research stems from the need to develop a coherent methodological approach to analysing complex legal phenomena in the context of the transformation of Ukraine's legal system and European integration processes.

The aim of the article is to elaborate on a multi-level methodological concept that integrates philosophical, general scientific, and specialized legal methods to obtain objective and practically significant results. Emphasis is placed on the principle of tolerance and pluralism as a fundamental basis for interdisciplinary research.

The article substantiates a hierarchical structure of methodological tools, which includes three levels: philosophical (dialectical, phenomenological, hermeneutic methods), general scientific (systemic approach, structural-functional analysis, methods of induction and deduction, legal modelling), and specialised legal (formal-legal, comparative-legal, historical-legal, sociological methods). Additionally, a technical level of methodology is considered, represented by tools such as document analysis, content analysis, statistical analysis, and the case study method.

The scientific novelty lies in the development of a comprehensive methodological concept adapted to the specifics of researching public administration in the field of financial and economic security. The practical significance is defined by the possibility of applying the proposed methodological toolkit to formulate scientifically grounded proposals for improving legal regulation.

The conclusion emphasizes that a multi-level methodological approach ensures profound theoretical understanding of legal phenomena and creates a reliable foundation for developing effective mechanisms to guarantee Ukraine's financial and economic security under current challenges.

Key words: methodology of legal research, public administration, financial and economic security, administrative and legal status, interdisciplinary research.

Постановка проблеми. Проблематика методологічного забезпечення наукових досліджень у галузі адміністративного права, зокрема щодо правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки, потребує поглибленого вивчення. Незважаючи на значний інтерес дослідників до окремих аспектів цієї теми, комплексний методологічний підхід, що інтегрував би різні рівні пізнання, залишається недостатньо розробленим. Відсутність цілісної методологічної концепції ускладнює формування системного знання про механізми правового регулювання діяльності публічної адміністрації у контексті протидії сучасним викликам фінансово-економічній безпеці. Ця обставина зумовлює наукову та практичну актуальність даного дослідження, спрямованого на заповнення існуючої методологічної лакуни.

Стан опрацювання. Методологічні засади дослідження правових явищ у сфері публічного адміністрування розглядаються в працях сучасних українських науковців через призму різних підходів. Г. Бірта та Ю. Бургу обґрунтовують фундаментальні принципи наукового пізнання, включаючи цілеспрямованість, орієнтацію на відкриття нового, системність та доказовість як базові елементи організації наукових досліджень. В. Волошин аналізує принцип об'єктивності в соціально-гуманітарному пізнанні, наголошуючи на необхідності неупередженого аналізу та відмови від заздалегідь сформованих стереотипів. Н. Гнатюк та С. Радчич розкривають принцип історизму як важливий чинник дослідження формування світогляду, акцентуючи увагу на аналізі генезису та еволюції правових інститутів. S. Boerboom характеризує герменевтичний метод як інструмент інтерпретації правових текстів у конкретному соціокультурному контексті. О. Кустовська обґрунтовує системний підхід як метод аналізу взаємопов'язаних елементів єдиної системи. Т. Дейніченко та А. Зінченко розглядають абстрагування як метод наукового пізнання для формування теоретичних конструкцій. І. Борщевський та О. Гринь досліджують правове моделювання як засіб дослідження правових процесів та прогнозування наслідків правових рішень. Т. Лоскутов аналізує догматичний підхід до визначення предмету правового регулювання, розкриваючи формально-юридичний метод як основу аналізу правових норм. Д. Колодін та О. Степаненко досліджують порівняльний метод з його методологічними правилами як інструмент оптимізації правового регулювання. А. Осауленко та О. Осауленко обґрунтовують методологічні принципи історико-правового дослідження, включаючи метод періодизації. Г. Саміло розглядає проблеми тлумачення правових норм у контексті соціологічного методу, підкреслюючи важливість емпіричного вивчення права в реальному суспільному контексті. Водночас питання саме методологічний інструментарій дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Метою даної статті є систематизація та теоретичне обґрунтування методологічних засад дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки, а також розробка цілісного підходу, що інтегрує різнорівневі методи наукового пізнання для отримання об'єктивних і практично значущих результатів.

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження правових явищ передбачає організований процес здобуття нових знань, результатом якого виступає цілісна система понять, закономірностей і теоретичних узагальнень. Йому властиві цілеспрямованість, орієнтація на відкриття нового, системність та доказовість [1, с. 34]. Фундаментальну основу будь-якого наукового пошуку становлять методологічні принципи, які в контексті правових досліджень набувають особливої значущості, гарантуючи відповідність наукового пошуку специфіці правової матерії. Серед таких принципів варто виділити принцип об'єктивності, що вимагає неупередженого аналізу правових явищ і відмови від заздалегідь сформованих стереотипів [2, с.33]; принцип системності, який дозволяє розглядати досліджуваний об'єкт як цілісну систему взаємопов'язаних елементів; принцип історизму, спрямований на аналіз генезису та еволюції правових інститутів у їх динамічному розвитку [3, с. 220]; принцип комплексності, що вимагає багатоаспектного аналізу з урахуванням правових, економічних, соціальних та політичних детермінант; принцип єдності теорії та практики, який орієнтує дослідження на вирішення реальних проблем правозастосування; принцип детерміністичності, зосереджений на виявленні причинно-наслідкових зв'язків між правовими явищами;

а також принцип толерантності та плюралізму, що передбачає визнання та конструктивний аналіз різних наукових підходів. Не применшуючи значення перелічених принципів хотіли б зосередити особливу увагу на принципі толерантності та плюралізму. Адже комплексне дослідження вимагає розгляду з різних теоретичних позицій. Адміністративно-правовий статус суб'єктів публічної адміністрації у сфері фінансово-економічної безпеки охоплює елементи теорії держави і права, адміністративного та фінансового права, економічної теорії, політології та соціології. Принцип плюралізму дозволяє інтегрувати різні наукові парадигми, використовуючи їх евристичний потенціал для всебічного аналізу.

По-друге, у сучасній юридичній науці існують різні методологічні підходи до розуміння публічної адміністрації та її ролі у забезпеченні економічної безпеки – від традиційних нормативістських до сучасних комунікативних та інституційних теорій. Толерантність як методологічний принцип дозволяє уникати догматичного закриття в межах однієї теоретичної школи, сприяючи критичному аналізу та синтезу різних концепцій.

Крім того, принцип толерантності має особливе значення в умовах трансформації української правової системи та євроінтеграційних процесів. Він забезпечує можливість конструктивного діалогу між різними науковими традиціями – вітчизняною та європейською, що сприяє більш ефективній адаптації міжнародного досвіду до національних умов.

Важливо зауважити, що принцип толерантності не означає релятивізму чи відмови від пошуку об'єктивної істини. Навпаки, він передбачає аргументований діалог, де кожна концепція піддається критичному аналізу, а її сильні та слабкі сторони оцінюються з позиції наукової об'єктивності.

Методологічна архітектура дослідження будується на засадах ієрархічної структурованості, що передбачає взаємопов'язане застосування методів трьох рівнів: філософського, загальнонаукового та конкретно-наукового. Філософський рівень формує фундаментальну світоглядну основу пізнання. У рамках дослідження суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки він репрезентований діалектичним методом, що дозволяє аналізувати правові явища в їх розвитку, виявляючи внутрішні суперечності та взаємозв'язки; феноменологічним методом, орієнтованим на осягнення сутнісних характеристик правових феноменів через аналіз їх конкретних проявів; а також герменевтичним методом, що застосовується для інтерпретації правових текстів і виявлення їх справжнього змісту в конкретному соціокультурному контексті [4, с. 650].

Загальнонауковий рівень методології забезпечує концептуальну цілісність дослідження. Ключову роль тут відіграє системний підхід, що розглядає суб'єктів публічної адміністрації не ізольовано, а як взаємопов'язані елементи єдиної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки [5, с. 111]. Структурно-функціональний підхід дозволяє проаналізувати адміністративно-правовий статус через призму функціонального призначення кожного суб'єкта. Важливе значення мають аналітичний метод, що використовується для детального вивчення норм права; методи індукції та дедукції, що забезпечують логічний перехід від часткових спостережень до теоретичних узагальнень і навпаки; абстрагування та конкретизація, що дозволяють формувати теоретичні конструкції та наповнювати їх конкретним змістом [6, с. 57]; а також правове моделювання, що використовується для створення теоретичних моделей оптимальної організації системи та прогнозування наслідків правових рішень [7, с. 21].

Конкретно-науковий рівень представлений спеціальними методами юридичної науки, що зумовлюють професійний характер правового аналізу. Формально-юридичний (догматичний) метод становить основу аналізу правових норм у їх формальному вираженні. Саме цей метод дозволяє визначити формальний зміст правових норм, сприяє розкриттю внутрішньої структури явища та сприяє формулюванню понять в рамках досліджуваного правового явища [8, с. 222].

Порівняльно-правовий метод дозволяє здійснювати зіставлення національного правового регулювання з іноземними аналогами з метою виявлення оптимальних підходів. На практиці, використання порівняльного методу дослідження супроводжується цілим рядом методологічних правил, які регулюють відповідну наукову діяльність: методологічні правила визначення непорівнювальності правових об'єктів, методологічні правила збору інформації, методологічні правила аналізу інформації, методологічні правила оцінки результатів порівняльно-правових досліджень [9, с. 290].

Історико-правовий метод спрямований на дослідження генезису та еволюції правових інститутів. Він є ефективним методом для адекватного розуміння, тлумачення та оцінки змісту законодавчих засад фінансово-економічної системи крізь призму минулого й сучасності. Провідним, хоча й не єдиним, у його застосуванні виступає історичний метод, що ґрунтується на дослідженні реального процесу розвитку законодавчих основ та виявленні історичних фактів, які дозволяють відтворювати минуле у науковому пізнанні. Доцільним видається також використання методу періодизації, завдяки якому становлення й розвиток системи суб'єктів публічної адміністрації розглядаються у тісному зв'язку з конкретними історичними етапами [10, с. 30].

Соціологічний метод у правових дослідженнях зосереджується на вивченні права як соціального явища, аналізуючи його функціонування в реальному суспільному контексті. Він розглядає, як правові норми взаємодіють із суспільними відносинами, впливають на поведінку індивідів і груп, а також відображають соціальні цінності, потреби та конфлікти. Цей підхід передбачає емпіричне дослідження, наприклад, через аналіз статистичних даних, опитувань, спостережень чи кейс-стаді, щоб зрозуміти, як право реалізується на практиці, які соціальні наслідки воно викликає і як суспільство сприймає правові інститути. Соціологічний метод дозволяє виявити розбіжності між формальними нормами та їхнім фактичним застосуванням, а також оцінити вплив права на соціальну стабільність, економічні процеси чи культурні зміни, що особливо актуально в умовах трансформацій, таких як воєнний стан чи євроінтеграція [11, с. 87]. Операціоналізація зазначених методів забезпечується технічним рівнем методології, що включає аналіз документів, контент-аналіз, класифікацію, статистичний аналіз, прогнозування, графічне моделювання та метод кейс-стаді.

Висновки. Проведене дослідження методологічних засад вивчення адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки дозволяє сформулювати наступні висновки.

По-перше, систематизація методологічного інструментарію підтвердила необхідність застосування багаторівневого підходу до дослідження правового статусу суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки. Філософський рівень, представлений діалектичним, феноменологічним та герменевтичним методами, створює фундамент для розуміння динамічної природи правових відносин у сфері економічної безпеки, особливо в умовах сучасних викликів. Загальнонауковий рівень через системний та структурно-функціональний підходи забезпечує цілісне бачення механізму публічного адміністрування як єдиної системи протидії загрозам фінансово-економічній стабільності. Конкретно-науковий рівень, що включає формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий та соціологічний методи, дозволяє детально проаналізувати нормативне закріплення повноважень суб'єктів публічної адміністрації та ефективність їх реалізації.

По-друге, особливого значення для дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів у сфері фінансово-економічної безпеки набуває принцип толерантності та плюралізму. Враховуючи міждисциплінарний характер проблематики, що охоплює адміністративне, фінансове право, економічну теорію та політологію, цей принцип забезпечує можливість інтеграції різних наукових парадигм. В умовах трансформації української правової системи та євроінтеграційних процесів толерантність як методологічний принцип сприяє конструктивному діалогу між вітчизняною та європейською науковими традиціями, що критично важливо для адаптації міжнародного досвіду забезпечення фінансово-економічної безпеки.

По-третє, розроблений цілісний методологічний підхід заповнює існуючу прогалину в теорії адміністративного права щодо комплексного дослідження правового статусу суб'єктів публічної адміністрації у специфічній сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки. Запропонована ієрархічна структура методів, що поєднує філософські основи пізнання з конкретними юридичними техніками аналізу, створює теоретичну базу для формування системного знання про механізми правового регулювання діяльності публічної адміністрації в контексті протидії сучасним викликам економічній безпеці держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бірта Г.О., Бургу Ю.Г. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. Бургу. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Burhu_Yurii/Metodolohiia_i_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzhen.pdf (дата звернення: 27.10.2025).
2. Волошин В.В. Принцип об'єктивності у соціально-гуманітарному пізнанні: фокус на релігієзнавстві. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2013. № 3. С. 29–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2013_3_8 (дата звернення: 27.10.2025).
3. Гнатюк Н.Ф., Радич С.О. Принцип історизму – важливий чинник дослідження формування світогляду сучасного українського суспільства. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2011. Вип. 32. С. 214–222. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/2e32e0fe-235f-457a-8930-e4ea2f4fee9b/content> (дата звернення: 27.10.2025).
4. Boerboom S. Hermeneutics. In *The sage encyclopedia of communication research methods*. 2017. Vol. 4. P. 649–652. <https://doi.org/10.4135/9781483381411.n228>.
5. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с. URL: https://library.wunu.edu.ua/files/EVD/kl_mspnd.pdf (дата звернення: 27.10.2025).
6. Дейніченко Т.І., Зінченко А.М. Абстрагування як метод наукового пізнання. Наумовські читання: матеріали XIX наук.-метод. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених, при-

- св'яз. року мат. освіти в Україні, Харків, 23-24 листоп. 2021 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди; Харків, 2022. С. 56–58. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/234bc0cf-16ce-4a9c-8b37-7b41da7ba1b4/content> (дата звернення: 27.10.2025).
7. Борщевський І.В., Гринь О.Д. Правове моделювання як засіб дослідження правових процесів: теоретичний аспект. *Правова держава*. 2025. № 58. С. 13–22. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.58.330990>.
 8. Лоскутов Т. Догматичний та аксіологічний підходи до визначення предмету правового регулювання у кримінальному процесі. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 221–225. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/18d64d55-1ffd-45c4-875b-c25a50d74a58/content> (дата звернення: 27.10.2025).
 9. Колодін Д.О., Степаненко О.В. Порівняльний метод в кримінально-правовому дослідженні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 289–293. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.44> (дата звернення: 27.10.2025).
 10. Осауленко А.О., Осауленко О.І. Методологічні принципи та підходи історико-правового дослідження кримінально-виконавчої системи України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2. С. 29–31. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-2/5> (дата звернення: 27.10.2025).
 11. Саміло Г.О. Проблеми тлумачення правових норм: навч.-метод. посіб. Електрон. дані. Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. 144 с. URL: <https://eir.zp.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d4d65a8c-2f74-4bd8-862d-16067a2a9849/content> (дата звернення: 27.10.2025).